

НАУЧНЕ ЗАКОНИТОСТИ ОРУЖАНЕ БОРБЕ КАО ТЕОРИЈСКИ КОНСТРУКТ ВОЈНИХ НАУКА

Слободан Микић*

Рат и оружана борба су веома сложене (по обиму, структури, чиниоцима, променама) друштвене појаве, које прате људско друштво од времена распада првобитне заједнице и утичу на укупне односе и стање у њему. Те појаве су, као пракса, објекат, увек биле у домену војне вештине и њене теорије. Развојем науке, рат и оружана борба постају и објекат (предмет) одговарајућих наука (полемологије – науке о рату, односно војних наука – које изучавају оружану борбу), које припадају корпусу друштвених наука. Оне имају све неопходне конституенсе које карактеришу сваку науку.

Ове науке постигле су нешто скромније резултате и касниле у делу теорије која се бави научним законитостима и законима, који свакако постоје и делују у рату и оружаном борби. У новије време и у том домену постигнути су задовољавајући резултати и усавршена је и продубљена научна теорија. Истраживањем и верификацијом идентификовано је и објашњено неколико научних законитости (њихова суштина, дефинисање, улога и деловање) оружане борбе. Такође, потврђено је и разјашњено постојање и деловање научног закона односа снага, који је од фундаменталног значаја за научну теорију и праксу оружане борбе. Науке одбране, односно војне науке, тиме су потврдиле своју улогу, компетентност и место у корпусу друштвених и других наука у друштву.

Кључне речи: *оружана борба, рат, научне законитости, научни закони, деловање научних законитости у оружаном борби.*

Увод

Људско друштво суочава се са појавом оружане борбе, потом и рата, од времена распада првобитне заједнице и настанка епохе робовласништва. Сведоци смо постојања тих друштвених појава и у нашем времену, а нажалост оне ће бити присутне и у будућности и наносиће огромну штету и проблеме човечанству. Опште стање у људском друштву, многи тешки, сложени и нерешени глобални, регионални и локални економски, политички, социјални, територијални, етнички, међуконфесионални и други проблеми, понашања водећих политичких елита, владајућих државних и међународних структура и стање свести указују на то и опомињу.

* Др Слободан Микић је генерал-мајор у пензији.

Оружана борба најпре је била схватана и разматрана искључиво као војна (практична) делатност ангажовања људи, као вештина. У складу са таквим приступом осмишљавана је, развијана и усавршавана теорија оружане борбе. Треба истаћи да је и тада било, мада ређе, истакнутих војсковођа и теоретичара, чак и пре нове ере, који су увиђали потребу за војном науком и научним третманом оружане борбе и рата (познатији по том приступу били су Сун Цу Ву, Ксенофонт, Полибије, Херодот). Ове појаве и теорије о њима касније добијају све више одлике и суштинске конституенсе наука: објекат (предмет), теорију, језик и методе, наравно са специфичностима које карактеришу војне науке, као и друге друштвене науке.

Највећу препреку развоју научне теорије о рату и оружаном борби представљала је (и још увек представља) чињеница да су то изузетно сложене (може се рећи и најсложеније) друштвене појаве, са много чинилаца и утицаја, тешко уочљивих и схватљивих, зависних од комплексних и (релативно) брзо променљивих услова. Свакако, у тим појавама најтеже је осетити и открити законитости које се појављују, чине их и делују, утичу на њихов настанак, ток и резултате (исход). Отуда и чињеница да се у научним теоријама о рату и оружаном борби доста касно појављују истраживања и теоријски радови који се односе на научне законитости и законе рата и оружане борбе, односно у наукама које их изучавају – полемологији (о рату) и војним наукама (о оружаном борби). Може се запазити да се научним законитостима и законима још увек не придаје одговарајући значај, иако они чине фундамент теорија тих наука.

Истраживање научних законитости оружане борбе има непосредан научни и практичан значај. Теоријска оправданост проистиче из значаја научних законитости за научну теорију оружане борбе и разјашњавање других битних проблема које та појава истиче. Откривање научних законитости од суштинског је значаја за виши ниво сазнања – откривање научних закона који делују у оружаном борби у целини, њеним садржајима и елементима. И у оружаном борби делују законитости и закони, што је случај и са другим друштвеним појавама. Откривањем и објашњењем научних законитости трасира се пут и стварају услови за даља научна истраживања у том домену, али и за она најзначајнија – откривање и објашњење научних закона оружане борбе.

Одређење рата и оружане борбе

Рат је сложен друштвени процес, процес сукоба и борби. То је једна од основних друштвених појава (друштвени сукоб). Сваки рат својим током и резултатима, утиче на стање и односе на простору који је њиме захваћен, па и на шире окружење. Настаје ново стање, другачије од оног које је било пре почетка рата.

Рат представља оквир у којем делују бројни чиниоци, који му дају специфичан израз и садржај. Представља обједињено деловање пропагандних, политичких, економских, војних, моралних, психолошких, научних, културних и других услова, садржаја, чинилаца и снага. Рат се састоји од великог броја непосредно повезаних процеса и потпроцеса и великог броја учесника у њему (хиљаде, често милиони, па чак и милијарде људи). Процеси се одвијају на свакој од ратујућих страна и у оквиру сукоба двају сложених процеса тих страна, које наступају са супротних и супротстављених интереса и циљева којима теже и које ратом настоје да остваре. Ратујуће стране поступају са непомирљивих и дијаметрално супротних позиција.

Основни садржаји рата су: оружана борба, пропагандна, политичка, економска, информатичка, психолошка борба и остале врсте борби (у области науке, културе, права, идеологије итд.). Оружана борба је обавезни садржај рата. Без оружане борбе нема рата.

Рат дефинишемо следећим исказом: *рат је сложена дисјунктивна друштвено-историјска процесна појава у којој се сукобљавају државе, војнополитички савези или друштвене групе унутар појединих држава (нације, народи, етничке групе, племена, класе, слојеви, верске и друге интересне заједнице и групе), масовно и интензивно примењујући оружану, пропагандну, политичку, економску, психолошку и друге врсте борби ради остваривања својих економских, политичких и других интереса и циљева.*

По својој суштини оружана борба припада процесу сукоба (у ширем) и борби (у ужем конкретном значењу). За разлику од сукоба, у чијој суштини је ометање, сметање противника и који се може решити на миран начин, споразумевањем и договором, борба уопште, а посебно оружана борба, јесте радикалан друштвени процес. У оружаној борби учесници примењују средства оружаног насиља (разноврсна оружја) ради ништења противника. То ништење поприма такве размере да се противничке стране међусобно ниште као људи (убијају), оштећују или уништавају материјална добра до степена довођења у питање опстанка одређених друштвених скупина или друштва.

Оружана борба је разарајућа и крајње деструктивна друштвена појава. Наноси огромне губитке и штете, нарушава постојеће односе и стања свих учесника. Често доводи и до промена, укидања или разарања постојећих друштвених институција и организација (власти и сл.) у друштвима која су захваћена оружаном борбом. Последице оружане борбе увек су нека нова стања и односи, другачији од оних који су постојали пре њеног отпочињања. Квалитет и утицај тих промена је различит, зависно од бројних чинилаца и утицаја, што се може сагледавати у сваком конкретном случају.

Као обавезни садржај рата, оружана борба одражава све његове битне особности, истовремено испољавајући и своје посебне карактеристике и ефекте. Од бројних карактеристика које чине оружану борбу специфичном друштвеном појавом, значајније су: (1) противречности; (2) повезаност са битним карактеристикама и вредностима конкретних друштава (или друштвених скупина); (3) хијерархија; (4) сложеност; (5) динамичност; (6) дисконтинуитет; (7) разноврсност; (8) беспопштеност и нехуманост; (9) последичност и (10) релативна заштићеност од сазнања.

Дефинисање оружане борбе морало би да узме у обзир основне карактеристике и особености те појаве, које су увек присутне без обзира на то где се оружана борба јавља, ко у њој учествује и неке специфичне ситуације и случајеве. Важније одреднице оружане борбе су: (1) то је сложена појава; (2) представља оружани сукоб антагонистичких, супротстављених страна које имају сопствене интересе и циљеве, који се међусобно искључују; (3) поред рата, оружана борба може да егзистира и у другим околностима, као што су сукоби мањих група и снага са ограниченим циљевима (у време мира); (4) у оружаној борби учесници сукобљених страна међусобно се ниште; (5) могући су различити облици оружане борбе као уже цели-

не; (6) сукобљене стране изводе борбена дејства у складу са својим циљевима и конкретним ситуацијама; (7) оружана борба постоји и изван рата и (8) оружана борба је историјска појава.

Полазећи од изнетих особености оружане борбе и њене суштине, она се дефинише на следећи начин: *оружана борба је деструктивна друштвено-историјска појава, међусобног оружаног ништења сукобљених страна, са непомирљивим циљевима двају тоталних процеса борбених дејстава.*

Однос према научним законитостима оружане борбе

Проблем постојања и деловања научних законитости у оружаном борби био је присутан од давнина, додуше код мањег броја истакнутих војних теоретичара и војсковођа. Може се рећи да је томе посвећивана недовољна пажња и мало је писано, што се примећује и у садашњости. Гледишта о томе могу се свести на три групе теоретичара. По једнима, судбину боја или битке одређују неподвижене околности. То је било веома давно, сада је превазиђено. Други су заступали гледиште да ток и исход оружане борбе зависе од слободне воље, талента, генијалности и ангажовања команданата, војсковођа. Трећу групу чине војни мислиоци, теоретичари и истакнуте војсковође који увиђају и уважавају постојање и деловање законитости у оружаном борби. То се може уочити, као наговештај, још код Никола Макијавелија (16. век), да би касније добијало на значају, поготову у 20. веку, када су се тиме више бавили совјетски војни теоретичари и писци, пре свих С. Н. Козлов, потом М. В. Попов и П. И. Тригоненков. Они су истраживали постојање закона оружане борбе, мада са доста површности, изједначајући принципе (начела) са законима. Ипак, мора се истаћи да је њихов допринос војној науци у том домену веома значајан за каснији напредак у истраживању научних законитости и закона оружане борбе.

При разматрању питања постојања и деловања научних закона о оружаном борби треба полазити од резултата и доприноса које су дали филозофи и научници који су се бавили проблемом истраживања законитости у друштвеним појавама опште. У српској науци тиме су се запажено, изузетно успешно и признато бавили академици и професори Радомир Лукић и Богдан Шешић. Учествујући у расправи о војној науци и законитостима у рату и оружаном борби, академик Радомир Лукић (1970. године) је истакао: „Рат, оружана борба, битка, итд. су војне друштвене појаве којима владају одређени закони“ (*Војна наука*, с.72). Он је тада закључио: „да су војне дисциплине несумњиво науке, јер могу утврдити (а стварност је показала и да јесу утврдиле) низ законитости које владају војном појавом“. (*Исто*, с. 73).

Оружана борба има своје законитости, као што их имају и друге друштвене појаве. Законитости оружане борбе испољавају свој утицај на целокупни процес оружане борбе и све учеснике у њој. Без познавања и уважавања тих законитости не може се ни очекивати успех у њој, у пракси борбених дејстава, на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу.

Идентификација научних законитости и закона оружане борбе

Научне законитости утврђују битне и стабилне везе и односе неке појаве са многим особеностима које имају и научни закони. Оно што разликује научне законитости од научних закона јесте то што још увек нису довољно прихваћене од шире научне јавности, било због релативно кратког времена од када су откривене и дефинисане, или што нису организовано и плански провераване у пракси научних институција. Осим тога, неке научне законитости су по обиму и садржају уже од уобичајеног обима и садржаја научних закона који третирају дату појаву, односно одређене везе и релације. Научне законитости често су специфичније и конкретније у односу на научни закон, ближе су пракси, у њима се видније осећа присуство практичне делатности и ангажовање људи у одређеним појавама и односима. У датом времену научне законитости имају многе суштинске одлике научних закона и представљају висок степен објективног схватања стварности и суштинских односа и веза. Научним законитостима треба приступати са већом дозом критичности, како би се у пракси проверавала њихова улога и утицај на процес појаве којој припадају. Научне законитости подложне су допуњавању, усавршавању, мењању, саобразно условима и времену, што је, уосталом, карактеристично и за неке друге елементе научне теорије, па и за научне законе.

Пут научног сазнања креће се од критичког сагледавања и истраживања стварности, преко научних законитости, до научних закона ка пракси (стварности), ради провере теоријских и научних достигнућа и нових квалитативних помака у научним резултатима, односно научној теорији. Тим процесом неке научне законитости прерастају у научне законе, друге трпе промене и допуне или нестају. Провераване у дужем временском периоду и на више начина и поступака, у различитим условима, потврђене научне законитости често постају научни закони.

Научне законитости оружане борбе проверене су и коректним научноистраживачким поступком, утврђене су правилности које указују на постојање веза и односа између чинилаца и појава у оружаном борби, њен настанак, ток и исход, са нешто мањим степеном одређености и утицаја у односу на научне законе, који под одређеним условима могу имати снагу и последице закона и прерасти у научни закон.

Истраживањем протеклих ратова и оружане борбе потврђено је постојање и деловање научних законитости и закона оружане борбе. У категорији научних законитости по значају се издвајају следеће: (1) законитост односа субјеката политике и борбених дејстава; (2) законитост примарног утицаја људског фактора у оружаном борби; (3) законитост утицаја припрема на резултате борбених дејстава; (4) законитост зависности начина борбених дејстава од стања људских и материјалних потенцијала сукобљених страна и (5) законитост зависности борбених дејстава од географског фактора. У категорији научних закона по свом утицају и пресудном деловању издваја се научни закон односа снага у оружаном борби.

Научна законитост односа субјеката политике и субјеката борбених дејстава. Од настанка друштвених појава рата и оружане борбе постоји и релација (однос) између субјеката политике и субјеката борбених дејстава. То су односи између оних личности, институција власти, које одређују (воде) политику на одређеном

простору или у организацији и личности (старешина) који руководе (командују) одређеним формацијама (јединицама, групацијама) које изводе борбена дејства у оквиру оружане борбе. Од квалитета и ефикасности њихових односа зависи и квалитет и резултат борбених дејстава (успех или неуспех). Тај однос јавља се тројако: као нормативно-правни, функционални и интерперсонални. Може се свеукупно окарактерисати као однос сарадње и јединства или као супротан – несарадње и нејединства. Суштину проблема односа између субјеката политике (власти) и субјеката руковођења (командовања) оружаним формацијама чини одређивање улоге и места појединих институција и органа при доношењу најбитнијих одлука и решења која се односе на организовање и руковођење борбеним дејствима (на свим нивоима). Примат треба да има политика (органи власти шеф државе, парламент, влада) над војним руководством (министарством војске, генералштабом), ако се жели обезбедити претпоставка јединства и успеха у оружаној борби. Јединство има организациону, мисаону и делатну (акциону) димензију.

Однос субјеката политике и субјеката борбених дејстава је законита појава, од чијег карактера, суштине и начина испољавања непосредно и битно зависи ток и исход борбених дејстава, односно успех или неуспех у оружаној борби.

Природно је да најважније одлуке које се тичу одбране земље и рата доносе највиши политички органи државе. Они имају реалне могућности да прате ситуацију на ширем плану, јер се непосредно ангажују у међународним односима и организацијама. Осим тога, приоритетни задатак сваке истинске народне и демократске владе је да спречава ратове, да се бори за мир и равноправну сарадњу са другим државама, да не заоштрава односе и да лако и непромишљено срља у рат. По правилу, права и обавезе у питањима ратне опасности, рата и ангажовања оружаних снага регулишу се највишим правним актом државе – уставом, а прецизирају пратећим законима.

Нормално је да највише политичко руководство државе пре доношења тих одлука тражи мишљење и предлоге највишег руководства оружаних снага. Непосредно руковођење и командовање борбеним дејствима врше надлежне команде у оружаним снагама, као стручне и компетентне институције. Јединство и сарадња државних органа и команди оружаних снага је њихов сталан процес и обавеза у миру и рату, који се реализује и усавршава саобразно конкретним условима и потребама.

Научна законитост примарног утицаја људског фактора у оружаној борби. Човек је основни чинилац и актер свих друштвених збивања. Понашање, међусобне везе и односи, деловање људи, суштина су свих друштвених појава. Без људи нема ни тих појава, што важи и за оружану борбу и њен елеменат – борбена дејства. И ту је човек главни актер, од њега све зависи, и ток и исход. Све оружане борбе и сва борбена дејства кроз историју увек су потврђивали ту истину.

Људски фактор у борбеним дејствима део је становништва неке државе (или друге друштвене групе), односно сукобљене стране, који се на основу постојеће друштвене структуре и односа у њој, материјалне основе, циљева борбених дејстава и општих друштвено-историјских услова организује (образује) као друштвено-политичка и оружана снага која је способна да изводи борбена дејства ради остваривања одређених циљева. Људи постају чинилац борбених дејстава само уз услов да су организовани, опремљени, оспособљени и када учествују у борбеним дејствима, вођени одређеним циљем.

Човек је субјекат који утиче на све аспекте оружане борбе, он је њен носилац. Отуда људски фактор (као чинилац, актер, носилац борбених дејстава) има примаран утицај у оружаном борби.

Научна законитост примарног утицаја људског фактора у оружаном борби дефинише се следећим исказом: *У оружаном борби људски фактор има одлучујућу улогу као основни чинилац те појаве, носилац одлучивања, главни актер борбених дејстава, производње наоружања и осталих средстава и учесник у другим делатностима које утичу на њен ток и исход. Таква улога људског фактора се темељи на борбеном моралу, стручности, способности и издржљивошћу војске и народа.* Људски фактор у оружаном борби треба посматрати као сложену категорију, коју чине три елемента: (1) сваки појединац који учествује у оружаном борби; (2) оружане снаге (јединице, састави) и (3) људски фактор друштва (друштвене групе) које је захваћено оружаном борбом или у њој учествује у различитим улогама и обиму. Сва та три елемента чине дијалектичку целину.

Научна законитост утицаја припрема на оружану борбу. Припреме су значајан и нужан услов за успех у оружаном борби. Непотпуне и закасне припреме негативно утичу на исход борбених дејстава, сваког њиховог дела (етапе) и целине. Припреме се обављају пре почетка и у току оружане борбе, за свако борбено дејство. Оне су непрекидан процес и саставни део оружане борбе, стално дејствујући, али и променљиви чинилац и задатак, саображен конкретним условима. Припреме су превасходно практична делатност бројних субјеката (креатора, организатора и извршилаца).

Припреме за оружану борбу чини скуп планских и организованих мера, активности и делатности субјеката које се преузимају ради довођења на степен потребне спремности снага и средстава за успешно извршавање задатака у оружаном борби. Спровode се у миру, периоду непосредне ратне опасности и у рату. Припреме свих субјеката и других чинилаца који учествују у оружаном борби, садржајем, обимом и квалитетом значајно делују на целокупан процес оружане борбе и резултате које у њој постижу сукобљене стране.

Припреме за оружану борбу су комплексне, са много садржаја, како у друштву, тако и у оружаном снагама. Најзначајнији садржаји припрема за оружану борбу су: борбена обука и школовање кадрова; припреме економског система, материјалне припреме; припреме друштвених делатности; политичке припреме; информативно-пропагандне; моралне, нормативно-планске; спољнополитичке и друге припреме. За оружану борбу примарно се оспособљавају оружане снаге, по свим елементима који чине њихову борбену готовост, са тежиштем на војностручној обуци војника, јединица и школовању старешина.

Свеобухватне (војностручне, специјалистичке, физичке, здравствене, моралне, политичке, информативно-пропагандне, материјалне, спољнополитичке, уређење територије и друге), правовремене и квалитетно извршене припреме услов су за успешно извођење борбених дејстава. Страна у сукобу која изврши потпуне, конкретним условима примерене припреме, стиче предност и иницијативу у оружаном борби, те лакше и потпуније долази до повољнијих резултата – успеха.

О значају и утицају припрема на резултате борбених дејстава писали су многи војни теоретичари и војсковође. Сви они наглашавали су њихов допринос у крајњем исходу оружане борбе. Неки су чак у томе и мало претеривали, више због утицаја на старешине да се том питању да прави значај и да се не потцењује улога

припрема. Тако је, на пример, познати француски генерал и теоретичар А. Бофр истицао: „Припрема добија превагу над извршењем“ (*Увод у стратегију*, с. 48).

Научна законитост зависности начина борбеног дејствовања од стања људских и материјалних потенцијала сукобљених страна. Начин борбеног дејствовања је процес ангажовања главних снага одређене сукобљене стране, саображен и прилагођен конкретним борбеним условима и могућностима противникових снага и средстава ангажованих у оружаном борби, простору и времену, ради остварења постављеног циља. Какав ће начин борбеног дејствовања изабрати свака од сукобљених страна у оружаном борби зависи од стања и могућности њених људских и материјалних потенцијала. Човек и наоружање, сједињени одређеним циљем, чине суштину борбених дејстава, као друштвене појаве. Остали чиниоци (услови у којима се изводе борбена дејства) имају секундаран значај и улогу.

У војној науци наводе се различити начини борбених дејстава. Разлике су уочљивије у војним стратегијама појединих држава, посебно великих војних сила, које полазе од својих моћи и расположивих потенцијала. Њима стоје на располагању велике могућности избора начина борбених дејстава. Наводи се и изучава више начина борбених дејстава. Најчешће су то: фронтални, партизански (герилски), масовни ватрени удари ваздухопловних и ракетних снага, потом ракетно-нуклеарни удари, диверзантски начин борбених дејстава. У новије време и терористичка дејства. За које ће се начине борбеног дејствовања одредити нека од сукобљених страна зависиће од њених могућности и конкретне борбене ситуације у датом времену и условима.

Под људским потенцијалом подразумевају се укупне могућности, снаге и способности људи, које могу испољити своје деловање у оружаном борби. Материјалне потенцијале чине укупно расположиве количине борбене технике, материјалних резерви, средстава за производњу, сировина, репроматеријала и других средстава за живот и борбу којим располаже одређена страна, која се ангажује у борбеним дејствима. Начини борбеног дејствовања превасходно зависе до стања и могућности људског и материјалног потенцијала стране које изводи борбена дејства.

Наведена научна законитост дефинише се следећим исказом: *људски и материјални потенцијали, пре свега они који се непосредно ангажују у оружаном борби, одређују одговарајуће начине борбеног дејствовања. Свака значајнија промена квалитета и квантитета тих фактора условљава веће или мање промене у начинима борбеног дејствовања, што се директно одражава на ток и резултате борбених дејстава.* О утицају тих фактора морају водити рачуна старешине и команде које припремају и доносе одлуке о ангажовању снага и средстава која ће изводити конкретна борбена дејства.

Научна законитост зависности начина борбених дејстава од географског фактора. Сваки борбени поступак, радња или дејство увек се изводе у географском простору, као неизбежном услову за борбена дејства и оружану борбу. Борбена дејства свих учесника у оружаном борби зависна су од квантитативних и квалитативних својстава географског простора на којем се изводе. Та дејства увек се изводе у неком од амбијената, било да је то копно, акваторија или ваздушни простор. Географски простор испољава значајан утицај на основне чиниоце и начине извођења борбених дејстава. Он присиљава све учеснике у оружаном борби да му се прилагођавају и да га у исто време користе у складу са својим могућностима и циљевима. Географски про-

стор, у сваком облику и све време трајања оружане борбе, утиче на стање, начине ангажовања и ефекте људског и материјалног фактора. Географски простор испољава свој утицај, поред осталог, на: (1) стратегију и доктрину одбране државе; (2) организацију, формацију, опремање и наоружање војске и (3) начине извођења борбених дејстава групација, састава и јединица оружаних снага.

Основни елементи географског простора (величина, положај и облик; рељеф; педолошки и геолошки састав; хидрографски чиниоци; клима; становништво; биљни и животињски свет; насељена места; привредни објекти и остала инфраструктура) непрекидно и у великој мери утичу на опредељење и примену одговарајућег начина извођења борбених дејстава ради постизања повољних резултата у процесу оружане борбе.

Научни закон односа снага у оружаног борби

Сваки конфликт, сукоб или борбу карактерише одређени однос снага које у њима учествују. То је најзначајнија категорија од које зависе сва догађања, односно процес и резултат (исход). Значај односа снага уочен је у време када су настале одређене појаве у друштву, било да се радило о сукобима или борбама појединаца, група, скупина или војски. Однос снага одређивао је ток и исход тих догађаја. Свака одлука учесника у различитим сукобима базирала се на некој процени односа снага и прогнози крајњег исхода. Без тога се, по правилу, никада и не улази у сукоб, односно борбу.

Проблем односа снага у оружаног борби, због свог изузетног значаја, био је преокупација војних старешина, војсковођа и владара. Томе су посвећени и теоријски радови, пре свега као упутства за рад команди и штабова. Парадоксално је али истинито у свим тим радовима, све до средине 20. века, да однос снага није нигде истраживан и третиран као закон, поготово не као научни закон. Тек тада се о односу снага, као закону у оружаног борби, почиње да пише у совјетској војној литератури, како је већ раније поменуто. Но и тамо су мешани принципи оружане борбе са појединим елементима односа снага, без организованог и плански вођеног научноистраживачког рада. Однос снага у практичној делатности старешина, команди и штабова тешко је одредити и дефинисати, а још теже је то учинити у домену научне теорије, због изузетне сложености, бројних чинилаца, разноврсних услова и утицаја и тешко предвидљивих других околности и ситуација у процесу борбених дејстава и оружане борбе. То не значи да то није и могуће. Напротив, могуће је и преко потребно.

Однос снага јавља се као одлучујући чинилац тога и исхода оружане борбе на тактичком, оперативном и стратегијском нивоу. Однос снага је законита појава, без изузетка, у свакој борби. Присутан је у борбама појединаца, нижих и основних тактичких јединица, у бојевима, операцијама и биткама, у свим ситуацијама и условима.

Однос снага је вишестепена категорија. Јавља се као општи, посебан и појединачан однос снага. На стратегијском нивоу је општи, на оперативном посебан, а на тактичком је појединачан однос снага. Међу њима постоји дијалектичко јединство и утицај. Повољан однос снага на тактичком нивоу има позитиван утицај на оперативном, а овај на стратегијски однос снага, и обратно. Истовремено, у свакој борби, боју и операцији јавља се релативно независан однос снага, који представља конкретан израз могућности учесника и услова у којима се одвијају ти облици оружане борбе.

Однос снага у оружаном борби представља релацију између супротстављених снага, различитих квантитативних и квалитативних својстава, супротних усмерења и циљева у одређеним (конкретним) друштвеним, просторним и временским условима, од кога зависе ток и исход сваког облика оружане борбе.

Однос снага у оружаном борби веома је сложена појава, како по садржају, тако и по начину испољавања. Он се састоји од две основне групе чинилаца: (1) чинилаца снага и (2) чинилаца услова. Чиниоци снага имају доминантан и одлучујући утицај и улогу у коначном исходу оружане борбе. Под појмом чинилаца снага подразумева се свеукупност квалитативних и квантитативних својстава људског и материјално-техничког фактора, који у оружаном борби испољавају своју моћ, силу и енергију, остварују одређене ефекте на противничку страну ради реализације постављеног циља борбених дејстава. Чиниоци услова, такође, испољавају утицај на однос снага. Њихов утицај је специфичан и на посредан начин чини елеменат односа снага, што не би требало губити из вида при разматрању односа снага у целини. У чиниоце услова спадају: простор, време, међународни услови, војностратегијски, друштвено-политички и друштвено-економски услови.

Научни закон односа снага гласи: у оружаном борби (у свим њеним облицима, етапама и периодима) успехе остварује и побеђује она сукобљена страна која има повољнији однос снага и која га стваралачки, правовремено, плански, ефикасно и одлучно користи, саобразно конкретним условима.

Сукобљене стране учествују у оружаном борби поседујући и испољавајући различите могућности, способности, енергију и ефикасност. Однос снага је динамичан процес. Непрекидно се мења, трансформише. Представља процес претварања могућности у стварност, резултат. Кроз њега се испољава неједнака снага противника, што се изражава у крајњем исходу оружане борбе (победи или поразу).

Деловање научних законитости и закона у оружаном борби

Научне законитости оружане борбе делују на све учеснике у њој, на војску обе супротстављене стране. Ефекат деловања научних законитости на сваку од сукобљених страна није једнак, зависи од особености сваке војске, њених могућности, снаге, чинилаца и конкретних услова. Законитости делују све време трајања процеса оружане борбе. Последице изазване различитим научним законитостима непрекидно се мењају, у зависности од промена услова у којима делују одређене научне законитости. Практична делатност и ангажовање људи у оружаном борби успешнији су уколико више уважавају објективно дате научне законитости.

Практична делатност и ангажовање људи у оружаном борби успешнији су уколико више уважавају објективно дате научне законитости. Истовремено, утицај научних законитости у оружаном борби је потпунији, већи и интензивнији када људи који учествују у оружаном борби стварају за то повољније услове. Без обзира што научне законитости, начелно, делују аутономно, као нужност, људи на њих утичу својим односом према стварности, деловањем и понашањем. Научне законитости делују увек као непристрасан „судија“. Онај ко их боље упозна, има их у виду и узима у обзир при својим одлучивањима и ангажовањима, ствара себи повољније претпоставке за постизање успеха у оружаном борби.

Свака научна законитост оружане борбе испољава се као владајућа тенденција у маси бројних услова и околности. Представља својеврсну просечност, која је релативно стабилна. *Деловање научних законитости оружане борбе је непрекидан, битан и неизбежан утицај који оне испољавају на све учеснике у процесу оружане борбе. Субјекти оружане борбе користе њихово деловање, стварајући услове за што повољнији исход борбених дејстава.*

Научни закон односа снага утиче на целокупан процес оружане борбе. Страна којој иде у прилог створени однос снага, која је тога свесна и када га на ефикасан начин користи, има иницијативу у основним догађањима у оружаном борби. Научни закон односа снага утиче на опредељење оних који доносе одлуке за: циљ који се жели и може остварити конкретним борбеним дејствима; одговарајући борбени распоред снага; начин борбених дејстава; време трајања и темпо борбених дејстава.

Страна која има повољнији однос снага опредељује се за радикалнији циљ својих борбених дејстава. Створене услове настоји да оствари одговарајућим ангажовањем расположивих снага и средстава, наметањем воље и начина дејстава. У току оружане борбе почетну предност и иницијативу треба одржавати, по могућности и повећавати, доводећи противника у подређени положај (дефанзиву).

Промене у односу снага условљене су сложеностју и бројем чинилаца који их чине, њиховом подложношћу различитим утицајима и резултатима које сукобљене стране постижу у оружаном борби. Одвија се непрекидни процес њихових међусобних утицаја и одраза тих утицаја на однос снага. Због тога је нужно да се све те промене непрекидно, свестрано, потпуно и објективно прате, процењују, да се предвиђа њихов ток, да правовремено и на одговарајући начин реагују они који су надлежни за доношење одлука о борбеним дејствима.

Субјективни фактор (људи) има улогу носиоца, креатора збивања и одлучујуће снаге која утиче на ток и исход оружане борбе. Старешине, због положаја који имају, представљају најзначајнији део људског фактора у оружаном борби. При томе се има у виду њихово учешће као креатора и иницијатора збивања и доносиоца одлука у вези са припремањем и извођењем борбених дејстава. Старешине су у стању и обавезне су да спознају суштину и улогу научних законитости и закона и да та сазнања користе како би постизали боље резултате у оружаном борби.

Закључак

1. Наука о оружаном борби је развијена, има дугу традицију и историју. Поседује све конституентне науке. Припада категорији друштвених наука, са основним карактеристикама које те науке имају.

2. Теорија војних наука је обимна, специфична, садржи све неопходне структурне елементе. Са извесним кашњењем отпочело је истраживање, откривање, дефинисање, теоријска разрада и објашњење законитости које се јављају и егзистирају у оружаном борби. Напредак у је том домену постигнут почев од средине 20. века, када о томе пишу неки војни теоретичари и све шире се то прихвата и у пракси највиших команди и штабова оружане снага неких држава.

3. Издвајају се научне законитости оружане борбе, као посебна категорија у односу на научне законе. Научне законитости су одређене доказане правилности, које делују у оружаној борби, узрокују последице и утичу на процес оружане борбе. Оне су уже, по структури и мање по утицају на тај процес. Временом, неке од научних законитости могу постати научни закони или изгубити на значају и престати да буду законитости. Научне законитости су вишег степена општости и већег значаја од принципа, а мањег од научних закона оружане борбе.

4. У теорији оружане борбе истичу се, као значајније научне законитости оружане борбе: (1) законитост односа субјеката политике и субјеката борбених дејстава; (2) законитост примарног утицаја људског фактора у оружаној борби; (3) законитост утицаја припрема на оружану борбу; (4) законитост зависности начина борбених дејстава од стања људских и материјалних потенцијала и (5) законитост зависности борбених дејстава од географског простора.

У категорији научних закона потврђено је постојање, структура, битне карактеристике и деловање научног закона односа снага у оружаној борби, на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу.

5. Битна карактеристика оружане борбе је да у њој постоји и делује научни закон односа снага, који одражава суштину настајања, развоја, тока и исхода те појаве. Он изражава основну релацију свих збивања у оружаној борби. Однос снага долази до изражаја у сваком облику оружане борбе, у свим условима. Он пресудно утиче на ток и исход оружане борбе. Однос снага има све одлике и улогу које треба да има сваки научни закон.

6. Научни закон односа снага и научне законитости оружане борбе присутни су и делују као објективно дати, без обзира на то колико су их актери те појаве свесни и колико своје активности, деловање и понашање усклађују са њима. Научни закони и научне законитости саставни су део процеса оружане борбе, испољавају свој утицај на све учеснике.

Научни закони и законитости оружане борбе изражавају тенденције, правце развоја оружане борбе, суштинске односе и вероватне исходе. Чињеница да се човек јавља као доминантан фактор у научном закону односа снага и у свим овде дефинисаним законитостима, указује на његове могућности и улогу у суштини, функцији и испољавању тих закона и законитости. Што боље буде разумео њихову суштину, улогу и начин испољавања, човек (пре свих сваки војни старешина) ће реалније одређивати циљеве и успешније изводити борбена дејства, лакше ће решавати настале проблеме и савлађивати кризе које се јављају у процесу оружане борбе.

Научни закони и законитости имају значајну улогу у предвиђању тока и исхода оружане борбе. Познавање и узимање у обзир суштине деловања научних закона и научних законитости ствара претпоставке да се са доста вероватноће могу сагледавати тенденције процеса у оружаној борби, предвиђати исход и последице. Они не нуде решења, али указују на могуће правце развоја процеса оружане борбе.

7. Истраживањем, откривањем, дефинисањем, верификацијом и објашњењем, научне законитости и закони оружане борбе употпунили су теорију наука које се баве оружаном борбом (стратегије, оператике, тактике, логистике, методологије). Војне науке, односно науке одбране тиме су у потпуности стале у ред компетентних, развијених и прихваћених друштвених наука.

Литература

1. Бофр А.: *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968.
2. Bothoul G.: *La guerre*, Paris Universitaires de France, 1969.
3. Brodie B.: *War an Politica New York*, The Macmillan Company, 1973.
4. *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
5. *Војна наука и војна доктрина*, ГШ ВЈ, Београд, 1998.
6. Вишњић Д.: *Појам оружане борбе*, ВИНЦ, Београд, 1988.
7. Ginsberg R., *The critique of War*, Chicago, Henry Regnery Comp., 1969.
8. Ерл: *Творци модерне стратегије*, Војно дело, Београд, 1958.
9. Жомини А.: *Преглед ратне вештине*, Војно дело, Београд, 1952.
10. Клаузевиц: *О рату*, Војно дело, Београд. 1951.
11. Конопљев В.: *Научно предвидение в военном деле*, Воениздат, Москва, 1974.
12. Козлов С., Смирнов М., Баз И., Сидоров П.: *О совјетској војној науци*, ВИЗ, Београд, 1966.
13. Лукић Р.: *Основи социологије*, Издање Савеза удружења правника Југославије, Београд, 1962.
14. Марковић М.: *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981.
15. Микић Б. С.: *Научне законитости оружане борбе*, ГШ ВСЦГ, Управа за школство, Војна академија, Београд, 2002.
16. Микић Б. С.: *О Рату*, Прометеј, Нови Сад, 2006.
17. Микић Б. С.: „Научни закони рата“ (чланак), *Војно дело*, 2/1998., Београд.
18. Микић Б. С.: „Научне законитости рата“ (чланак), *Војно дело*, 1/1999, Београд.
19. Микић. Б. С.: „Масовни ватрени удари као начин стратегијских дејстава“ (чланак), *Војно дело*, 2–3/2002, Београд.
20. Микић Б. С.: „Карактеристике савремених ратова“ (чланак), *Војно дело*, 4–5/2002., Београд.
21. Микић Б. С.: „Еволуција рата“ (чланак), *Војно дело*, 4/2003.
22. *Однос снага у операцији ОНОР-а*, ЦВВШ ЈНА, Београд, 1978.
23. Попов М.: *Сушност закона вооруженој борбу*, Воениздат, Москва, 1964.
24. *Претходна студија метода за процену односа снага*, Висока техничка школа КоВ ЈНА, Загреб, 1970.
25. Ротмистров: *Историја ратне вештине*, 1. и 2. део, ВИЗ, Београд, 1966.
26. Сакан М.: *Војне науке*, ГШ ВСЦГ, Управа за школство и обуку, Војна академија, Београд, 2003.
27. Трифоненков П.: *Об основних законах хода и исхода современој војни*, Воениздат, Москва, 1962.
28. Чујев Ј., Михајлов Ј.: *Прогнозирање у војсци*, ВИЗ, Београд, 1968.
29. Шешкић Б.: *Општа методологија*, Научна књига, Београд, 1974.
30. Шешкић Б.: *Основи методологије друштвених наука*, Научна књига, Београд, 1978.